

Ainevaldkond	Sotsiaaalained
Kursuse nimetus	ÜHISKONNA ARENG JA DEMOKRAATIA. Ühiskonnaõpetuse I kursus
Eelduskursused	Puuduvad
Kursuse maht ja õppekorraldus	21 (75- minutist) tundi : kontakttunnid, iseseisvad tööd
Õpetamise aeg	G3 (12. klassis) 2025/26 õa
Kursuse eesmärgid	Õpilane: 1) mõistab, väärtustab ja kaitseb inimõigusi ning põhivabadusi; austab demokraatia põhimõtteid, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas; 2) määratleb ennast Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna, teadvustab oma kohustusi ning vastutust kodanikuna; toetab oma käitumisega jätkusuutlikku arengut ning kavandab teadlikult oma tulevikku; 3) austab enda ning teiste inimväärikust, suhtub eelarvamusteta ja lugupidavalt kõigisse inimestesse ning arvestab nende erivajadusi; 4) mõistab ning austab oma ja teiste rahvaste kultuuriväärtuslikkust, erinevaid maailmavaatelisi tõekspidamisi (v.a inimsusevastased) ning saab aru kultuuride dialoogi tähendusest ja vajalikkusest; 5) märkab, uurib ning seostab ühiskonna protsesse ja arengut ning aitab võimaluste piires probleemidele lahendusi leida; 6) põhjendab ning kaitseb oma seisukohti ja valikuid argumenteeritult ning osaleb arutelus ja väitluses; oskab eristada emotsionaalseid ja poliitiliselt kallutatud hinnanguid objektiivsest tõest; austab igatüüpi õigust isiklikule arvamusele ning sõnavabadusele; 7) hangib eesmärgipäraselt teavet ühiskonna kohta erinevatest allikatest, suudab seda tõlgendada, üldistada, kriitiliselt hinnata, talletada ja edastada, järgides seejuures autoriõigust.
Kursuse lühikirjeldus	<u>Kommunikatsioon, infopädevus</u> Info hankimine erinevatest kanalitest. Info filtreerimine. Harjumus jälgida mitmekülgset meediasisu ja oskus tarbitavat kriitiliselt hinnata ja vahet teha erinevat tüüpi meediasisul (professionaalne ajakirjandus versus “näiline ajakirjandus” (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedia jms); milles seisnevad süvavõltsingu kasutamise ohud meedias levivale teabele. Demagoogiavõtete märkamise oskus, sõnumite võimendamine ja mullistumine; erinevat liiki turunduskommunikatsioon, poliitiline propaganda. Infosõda. Sõnavabaduse väärtustamine, tasakaalukas vestlus (argumenteerimine ning oma väidete kinnitamine usaldusväärsete ja teaduspõhiste näidetega).

Ühiskonna nn platvormistumine, kus inimeste elu on tihedalt seotud erinevate sotsiaalmeedia platvormide kasutamisega, on endaga kaasa toonud mitmeid väärtusküsimusi, mis puudutavad isiku privaatsust, andmekaitset; suhtluseetikat jms

Endast erinevate vaadete ja taustaga inimeste mõistmine.

Nüüdisühiskond e meie tänane ühiskond.

Ühiskonna mõiste. Ühiskonnarühmad, kellest ühiskond koosneb.

Ühiskonna ajalooline areng: agraarühiskond, antiik/keskaja linn kui ühiskonnamudel, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond. Mis on selliste ühiskonnatüüpide välja arenemist tagant tõuganud?

Erinevad ühiskonnakorralduse vormid tänases maailmas: postmodernsed heaoluühiskonnad, modernsed (autoritaarselt juhitud) massiühiskonnad, (moderniseeruvad) hõimuühiskonnad.

Tänapäeva ühiskondade väljakutsed. Ühiskonna mitmekesisuse mõtestamine. Ühiskond kui massiühiskond, mis koosneb keskmistest, erivajaduseta “tavakodanikest” ning erinevate erivajadustega vähemustest. Ühiskond kui pluralistlik ühiskond, kus on palju erinevaid rühmi, millest igal on mingid eriomadused ja sellest lähtuvad “erivajadused” (nt ka eesti keele ja kultuuri kaitse kui erivajadus, mida muukeelsed vähemused võib-olla ei taju).

Ühiskondlik ebavõrdsus ja selle põhjused. Individuaalsed ja süsteemsed ebavõrdsuse põhjused. Ühiskondlik kihistumine ja selle põhjused. Meritokraatia ja sotsiaalne mobiilsus.

Ühiskonna jätkusuutlikkus.

Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Riik kui institutsioon. Miks ja kuidas on riik kui institutsioon välja kujunenud. Milliseid ülesandeid riik tänapäeval täidab (Eesti riigi näitel).

Riigi funktsioonide seos ideoloogiatega. Põhiideoloogiad (liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade) ja riigi roll nende ideoloogiate nägemuses.

Mida tähendab sügav vs õhuke riik, millistes valdkondades võiks riik täita aktivistlikku, millistes mõõdukat kontrollivat rolli, millised valdkonnad võiks jätta turu või kodanikuühiskonna enesekorralduse ülesanneteks.

Riigi funktsioonide seos režiimidega. Mille poolest erinevad demokraatliku riigi funktsioonid autoritaarsetest ja hübriidrežiimidest?

	Kuidas erineb demokraatlike ja autoritaarsete riikide arusaam ühiskonnast? Inimõigused ja kodanikuõigused. Riigiparaat. Põhiseaduslikud institutsioonid. Töö põhiseadusega: miks on just need institutsioonid kirjutatud põhiseadusse (riigi võimu korraldus, võimude lahusus, tasakaal ja kontroll). Põhiseaduslike institutsioonide baasfunktsioonid. Analoogia Euroopa Liidu põhiinstitutsioonid. Millal ja kuidas kodanik nendega kokku puutub. Poliitikakujundamise ja elluviimise institutsionaalne vaade: seaduseelnõude algatamine, eelnõu seletuskiri. Seaduse menetlemine. Seadus, määrus ja direktiiv. Riiklik arengukava ja koalitsioonileping. Kuidas viiakse poliitikaid ellu ja kontrollitakse nende elluviimist: ministeeriumide, ametite, kohalike omavalitsuste rollid. Miks reguleeritakse mingeid valdkondi Euroopa Liidu tasandil ja miks mõningaid valdkondi vaid liikmesriigi tasandil, ja miks mõningaid kohaliku omavalitsuse tasandil. Riik kui teenusepakkuja ja kodanik kui klient. Erinevad riiklikud teenused ja kuidas kodanikuna riigiga suhelda. Andmekaitse. Kodaniku roll. Valimised. Valimine ja kandideerimine. Eesti valimissüsteem (hää, mandaat, valitsus). Koalitsioonileping. Valimiskampaania. Huvikaitse. Rahvaalgatuse õigus. Poliitikas kaasarääkimine.
Kursuse õpitulemused	Kursuse lõpus õpilane: 1) kirjeldab nüüdisühiskonda, selle struktuuri ning toimimispõhimõtteid, ühiskonnaelu valdkondi ja nende omavahelist seotust ning oskab ennast suhestada ühiskonna arenguga; 2) tunneb demokraatia põhimõtteid ning vorme, analüüsib ja väärtustab demokraatia võimalusi (sh kodanikuaktiivsust) ning hindab ohte; 3) iseloomustab nüüdisühiskonna peamisi probleeme Eestis, Euroopas ja maailmas, analüüsib sotsiaalsete pingete ja probleemide tekke põhjusi, kirjeldab sellest tulenevaid ohte ning on valmis oma võimaluste piires lahenduste leidmisele kaasa aitama; 4) teab euroopalikke põhimõtteid sotsiaalkaitse alal ning oskab vajaduse korral otsida abi; 5) on kujundanud oma kodanikupositsiooni Eesti, Euroopa ja globaalses kontekstis ning tunneb kodanikualgatuse võimalusi; 6) tunneb ning järgib inim- ja kodanikuõigusi ning -vabadusi, seisab vastu humanistlike ja demokraatlike väärtuste eiramisele ning tunneb kodanikuvastutust; 7) oskab koguda sotsiaal-poliitilist ja majanduslikku teavet, sh meediast, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ning kasutada;

	8) seletab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>nüüdisühiskond, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond, siirdeühiskond, demokraatia, ühiskonna jätkusuutlikkus, kodanikuühiskond, avalik, äri- ja mittetulundussektor, otsene ja esindusdemokraatia, huvirühm, mittetulundusühing, sotsiaalne mobiilsus, inim- ja kodanikuõigused, intellektuaalomand, pluralism, sotsiaalne turvalisus, sotsiaalkindlustus, sotsiaalabi, ühishüved.</i> 9) kirjeldab demokraatliku valitsemiskorralduse toimemehhanisme Eestis ja Euroopa Liidus ning valitsemises osalemise võimalusi; 10) iseloomustab poliitilisi ideoloogiaid ja kujundab oma põhjendatud eelistused; 11) tunneb Eesti ja Euroopa Parlamendi valimissüsteemi ning mõistab oma kohustust valijana; 12) oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ja teisi õigusakte ning kaitsta seaduslike vahenditega oma huve ja õigusi; 13) oskab suhelda vajaduse korral riigi- ja kohalike asutustega; 14) on kursis ühiskondlik-poliitiliste sündmustega, mõistab tänapäeva ühiskonna probleeme ning pakub võimaluse korral lahendusi;
Hindamine	Õppes hinnatakse õppeperioodi või temaatika õpitulemuste saavutatust eristavalt (protsendid) ja mitteeristavalt (arvestatud/mittearvestatud). Kursus hinnatakse kokkuvõtvalt eristavalt (viiepallisüsteemis+märkuste lahtris protsent). Kursusehinnet arvestatakse ühiskonnaõpetuse kooliastme hinde väljapanekul. Kursusehinde moodustavad kontrolltööd ja/või protsessi hindavad tööd perioodi jooksul või arvestus perioodi lõpus. Aineõpetaja täpsustab õppeinfosüsteemis kursuse 1. sissekandes vastavate tööde arvu ning hinde kujunemise viisi.
Õppematerjalid	Tunnis koostatud konspekt ja täidetud töölehed. Eesti Vabariigi põhiseadus Eesti põhiseaduslike institutsioonide kodulehed ja tunni kirjelduses lisatud lingid.
Kirjandus (soovituslik kirjandus)	Õiguskaitseorganisatsioon <i>Freedom House</i>: https://freedomhouse.org Eesti Statistikaamet (ESA) https://www.stat.ee/ Eesti inimarengu aruanne (EIA) https://www.kogu.ee/tegevus/olemus-ja-roll/eesti-inimarengu-aruanne/ Eesti erakonnad http://www.erakonnad.info/ Euroopa Liit https://europa.eu/european-union/index_et Inimõiguste keskus https://humanrights.ee/teemad/inimõigused-eestis/ Valimised https://www.valimised.ee/et
Kursuse väljund	Koolieksam, Riigikohtu kaasuskonkurss